

Úloha 1: Kto víťazí na olympijských hrách? Geografia olympijského medailového úspechu**Autor: Vladimír Bačík. Recenzenti: Lukáš Vizváry, Ingrid Bučková****Dôležitý úvod 1 – Geografia športu a olympijský medailový úspech**

Šport patrí medzi ľudské aktivity, ktorým sa venuje takmer každý človek od mladosti, až po vyšší vek. Či už ide o športové krúžky v detstve, rekreačný šport za účelom zlepšenia kondície a zdravotného stavu, až po profesionálny šport. Zadanie úlohy bude svojim vymedzením patriť do oblasti geografie športu. **Geografia športu** je odborom sociálnej a kultúrnej geografie, ktorá skúma priestorovú nerovnomernosť: prečo sa niektoré štáty alebo regióny špecializujú na konkrétne športové odvetvia, prečo sa úspešnosť krajín v čase mení a aké faktory (prírodné, ekonomické, demografické, politické či kultúrne) túto úspešnosť ovplyvňujú.

Jedným z vrcholných úspechov profesionálneho športu, ktorý púta obrovskú pozornosť svetovej populácie, sú medaily získané na olympijských hrách. S úspechom jednotlivých športovcov sa stelesňujú celé generácie a títo sa tak stávajú inšpiráciou pre nasledovníkov v danom športovom odvetví. Štandardným štatistickým výstupom po ukončení OH je tabuľka zobrazujúca úspešnosť jednotlivých krajín v zisku jednotlivých medailí. V našej úlohe budete pracovať s detailnejšou mierkou, a síce samotnými medailistami. Moderné letné olympijské hry (LOH) predstavujú pre takýto výskum ideálny zdroj dát, keďže ide o najstaršiu, najdlhšie kontinuálne zbieranú a geograficky najkomplexnejšiu športovú štatistiku na svete.

Medzi faktory, ktoré geografi a ekonómovia športu najčastejšie skúmajú vo vzťahu k olympijskej úspešnosti štátov, patria najmä:

- veľkosť populácie štátu (väčšia „zásobáreň“ potenciálnych športovcov),
- ekonomická vyspelosť a bohatstvo krajiny (HDP na obyvateľa, dostupnosť financovania športovej infraštruktúry a prípravy),
- politický systém a štátna podpora športu (napr. centralizované športové programy socialistických štátov počas studenej vojny),
- športová tradícia a kultúra danej krajiny alebo regiónu (dlhodobá zakorenenosť obľúbených športov),
- prírodné a klimatické podmienky (relevantné najmä pre niektoré disciplíny, v menšej miere pri letných hrách než pri zimných),
- tzv. „domáca výhoda“ (host country effect) — kedy krajiny hostiace hry dosahujú spravidla nadpriemerné výsledky.

Geografia olympijských hier prešla od roku 1896 v Aténach výraznými premenami. Či už z pohľadu samotných športových disciplín, množstva a štruktúry olympionikov, až po ekonomickú stránku tohto podujatia. Samotné štatistiky medailistov boli výrazne poznačené aj výraznými geopolitickými zmenami v 20. storočí (napr. obdobie studenej vojny, počas ktorej sa počet získaných medailí stal predmetom priamej súťaže najmä medzi USA a ZSSR (vrátane bojkotov hier v rokoch 1980 a 1984)). Po roku 1990 pokračuje trend globalizácie hier — medaily získava čoraz širší okruh štátov zo všetkých kontinentov. Rovnako tak dochádza k postupnému vyrovnávaniu počtu športovcov a športovkýň v kontexte aktuálnej témy rodovej rovnosti.

Zadanie úlohy 1:

Preskúmajte priestorové a časové vzorce úspešnosti štátov na letných olympijských hrách v rokoch 1896 – 2024 na základe počtu medailistov jednotlivých krajín. Takéto spracovanie je odlišné od štandardne spracovávaných štatistík. Rozdiel spočíva v tom, že pri oficiálnych výsledkoch sa uvádza napr. jedna zlatá medaila z basketbalu – USA. V súbore, ktorý budete spracovávať sa za týmto údajom skrýva 12 konkrétnych športovcov medailistov.

Pri spracovaní úlohy využite dáta zo súboru **geokos_data_OH.xlsx**. Dáta sú dostupné na <https://humannageografia.sk/geokos/ulohy.php>. Vstupné dáta sú rozdelené do viacerých tabuliek, podľa konkrétnej úlohy. Na úvodnom hárku je základný zoznam tabuliek (hárkov) a na každom hárku je pod tabuľkou vysvetlenie významu jednotlivých stĺpcov.

Zadanie úlohy je rozdelené do nasledovných parciálnych úloh a podľa nich postupne preskúmajte:

- 1. Celkové poradie štátov — absolútna a relatívna úspešnosť.** Zostavte rebríček 20 najúspešnejších štátov podľa celkového počtu získaných medailí za celé obdobie 1896 – 2024 a znázorníte to v tabuľke alebo vhodne zvoleným grafom (zvlášť uveďte aj počty zlatých, strieborných a bronzových medailí). **Ktorý štát je najúspešnejší a má najviac medailí v celej histórii LOH? Ktorý štát má najviac zlatých medailí?** Následne prepočítajte počet medailí na 1 milión obyvateľov a zostavte rovnaký rebríček 20 štátov podľa tohto relatívneho ukazovateľa formou tabuľky alebo graficky. *Porovnajte oba rebríčky a skúste odpovedať na nasledovné otázky: Ktoré štáty si pri prechode na relatívny ukazovateľ výrazne polepšili a ktoré naopak výrazne pohoršili? Skúste vysvetliť prečo* (napr. veľkosťou populácie, mierou hospodárskej vyspelosti alebo dlhodobou športovou tradíciou ai.). **Zhodnoťte a popíšte postavenie Slovenska v oboch rebríčkoch** (údaje uveďte aj napriek tomu, že je mimo prvej dvadsiatky)?
- 2. Časový vývoj — globalizácia olympijského úspechu.** Preskúmajte ako sa menili medailové úspechy štátov v štyroch špecifických časových etapách: 1896 – 1936 (predvojnové obdobie), 1948 – 1988 (studená vojna), 1992 – 2008 (obdobie po rozpade východného bloku) a 2012 – 2024 (súčasnosť). **Pre každú etapu zistite a porovnajte počet štátov, ktoré v danej etape získali aspoň jednu medailu a uveďte 3 najúspešnejšie štáty s najväčším počtom medailí a vypočítajte a porovnajte percentuálny podiel troch najúspešnejších štátov danej etapy na celkovom počte udelených medailí v časovej etape.** Výsledky spracujte v tabuľke a vhodnom grafe. *Zhodnoťte a hľadajte odpovede na tieto otázky: Potvrdzujú dáta trend postupnej globalizácie a rozširovania okruhu medailových štátov? Ako sa v jednotlivých etapách menilo poradie najúspešnejších štátov a čím si to vysvetľujete* (napr. rozpad ZSSR, bojkoty hier ai.)? Pri riešení úlohy odporúčame pozrieť aj pomocné tabuľky.
- 3. Rodová štruktúra medailistov.** Vypočítajte podiel žien a mužov na celkovom počte udelených medailí za jednotlivé ročníky hier (roky) a znázorníte vývoj vhodným grafom. **Stručne popíšte vývoj podielu žien z celkového počtu medailistov a identifikujte rok, v ktorom prvýkrát vystúpil podiel žien nad 20 %, 30 %, 40 % a 50 % z celkového počtu medailí.** Kedy sa účasť žien a mužov na medailách priblížila k rovnosti? **Skúste vysvetliť príčiny tohto vývoja** (napr. postupné rozširovanie počtu ženských disciplín v programe hier ai.). Pri riešení úlohy odporúčame pozrieť aj pomocné tabuľky.
- 4. Špecializácia štátov podľa športu a kontinentu.** Vybrali sme tri športy, atletika, plávanie a gymnastika, ktoré boli na každej jednej letnej olympiáde a v ktorých bolo zároveň udelených najviac medailí v zmysle individuálnych športovcov (eliminácia družstiev s väčším počtom športovcov). **Pre každý z nich zistite 10 štátov s najvyšším celkovým počtom medailí a znázorníte v tabuľke alebo vhodne zvoleným grafom.** V tejto časti nechajte aj tie krajiny, ktoré v súčasnosti neexistujú. **Zistite aký je podiel medailí udelených týmito top 10 krajinám z celkového počtu medailí udelených v danom športe.** Ďalej zistite, **aké je zastúpenie kontinentov v celkovom počte medailistov pre každý z uvedených športov.** Pri tejto časti pracujte so všetkými krajinami, ktoré získali aspoň jednu medailu v danom odvetví a zároveň pracujte len s krajinami, ktoré existujú v súčasnosti (to znamená, že vylúčite z analýzy krajiny, pri ktorých je hodnota v stĺpci „kontinent“ rovná hodnote „bez dát“) a zároveň spojte kontinenty Severná a Južná Amerika do jedného kontinentu – Amerika. *Skúste odpovedať na otázky: Prejavuje sa v týchto troch športoch geografická koncentrácia úspechu do konkrétnych regiónov sveta? Ktoré faktory* (populačné, ekonomické, tradičné/kultúrne, príp. iné) **by podľa vás mohli takúto špecializáciu vysvetľovať?**

V závere vypracovania úlohy uveďte zoznam použitej literatúry a zdrojov. Musí obsahovať všetky zdroje, z ktorých ste čerpali údaje, fakty a informácie, vrátane tých, ktoré ste našli v zadaní tejto úlohy. Vzor nájdete vo všeobecných pokynoch k riešeniu úloh.

Zdroje:

Bačík V. (2021): Olympic medalists of the modern summer Olympic games 1896–2016, *Journal of Maps*, 17:1, 145-153

Bale J. (2003). *Sports Geography* (2nd ed.). London: Routledge.

Bernard A. B., Busse M. R. (2004). Who Wins the Olympic Games: Economic Resources and Medal Totals. *The Review of Economics and Statistics*, 86(1), 413–417.

Medzinárodný olympijský výbor (MOV) — historické výsledky letných olympijských hier. Dostupné na: <https://olympics.com/en/olympic-games/>